

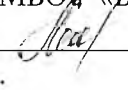
МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования науки Чеченской Республики
МУ «Отдел образования Курчалоевского муниципального района»

РАССМОТРЕНО

МО учителей гуманитарного цикла

МБОУ «Бачи-Юртовская СШ №2»

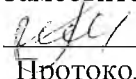
 Махмудова Л.А.

Протокол № 1

от «26» 08 2022 г.

СОГЛАСОВАНО

Заместитель директора по УВР

 Далхаева Ф.М.

Протокол № 1

от «26» 08 2022 г

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета

«Чеченский язык»

для основного общего образования (5-9 классы)
на 2022-2023 учебный год

Составитель: Товзаева Х.Х.,
учитель чеченского языка и литературы

с. Бачи-Юрт 2022

ХIоттийнарг: Товзаев Хьамзатан Хьава.

2022-2023 дешаран шо.

Нохчийн меттан 6 – 9-чу классашна лерина программа

Кхеторан кехат

Нохчийн меттан коьрта йукъардешаран ишколана лерина программа хIоттийна:

- Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартан, коьртачу дешаран программин буха тIехь;
- С.Э.Эдиловн нохчийн меттан герггарчу хьесапехь йолчу программин буха тIехь;
- БIаьчи-юьртара йуккьерчу йукъардешаран номер 2 йолчу школан дешаран хьесапан буха тIехь;
- БIаьчи-юьртара йуккьерчу йукъардешаран номер 2 йолчу школан коьрта дешаран программин буха тIехь.

Кху тIехь тидаме эцна йуккьерчу йукъардешарна леринчу массо а тайпана дешаран декъан гIуллакхаш кхиоран а, вовшахтохаран а программин коьрта идейш а, лехамаш а, йуьхьанцарчу йуккьерчу дешаран герггарчу программашца йозаелла а, тIаьхьало йолуш а хилар.

Программа – иза белхан программа хIотторан бух бу: цо билгалдо инвариантни (тIедоьжна декхар долу) дешаран дакъа а, шел тIаьхьа шен лаамехь дешаран чулацамах вариативни дерг харжа таро луш долу дакъа а. Йуккьерчу йукъардешаран ишколана лерина герггарчу хьесапехь йолу программа шен чулацаман башхаллашца къаьсташ йу, цкъа-делахь, йуккьерчу йукъардешаран системин предметийн чулацамца, шолгIа-делахь, Iамочеран психологически а, хенийн а башхаллашца.

Программа деа декъах лаьтта:

1. «Дешаран предмет караерзорехь кхочушдан лору жамIаш». Кхузахь довзийтина, хIун меттиг дIалоцу нохчийн матто йуккьерчу йукъардешаран Iалашонашка кхачош; нохчийн мотт Iаморан Iалашонаш а, жамIаш а билгалдаьхна масех тIегIанехь – личностни, метапредметни, предметни; нохчийн маттах лаьцна йукъара хаамаш белла, базисни дешаран планехь цо дIалоцу меттиг а къастийна.
2. «Дешаран курсан чулацам». Дакъошка бекъна, Iамо билгалбина чулацам къастийна кхузахь.
3. «Дешаран-тематикинхьесап». Дешаран курсан теманаш, хIора тема Iаморна лерина сахьташ къастийна.
4. Рузмнан-чулацаман хьесап. Дешаран курсан теманаш, хIора тема Iаморна лерина сахьташ, терахь (планаца, билггал) къастийна.

Дешаран-методически комплект (УМК)

I. Йуккьерчу йукъардешаран ишколашна лерина нохчийн меттан Iаматаш:

1. Овхадов М.А., Махмаев Ж.М., Абдулкадырова Р.А. 6-чуй классана.
2. Овхадов М.А., Абдулкадырова Р.А. 7-чу классана.
3. Джамалханов З.Д., Вагапова Т.М., Эсхаджиев Й.А.У., Овхадов М.Р., Абдулкадырова Р.А. 8 – 9-чуй классашна.

II. Нохчийн меттан Iаматашна методически хьехамаш.

III. Диктантийн, изложенийн гуларш. Тайп-тайпана тексташ, тесташ.

IV. Дешаран дошамаш.

V. Белхан тетрадаш.

Дешаран хьесапаца цхьаьнадогIуш, нохчийн мотт Iаморна леринчу сахьтийн барам:

Класс	Шарахь	К1иранах
6	105	3
7	105	3
8	105	3
9	102	3

1. Дешаран предмет караерзорехь кхочушдан лору жам1аш

Нохчийн мотт – иза нохчийн кьоман а, Нохчийн Республикин пачхьалкхан а мотт а, кьоман историн, культурин бух а бу. Цуьнца доьзна ду кьоман кхиар а.

Ненан меттан метапредметни декхарша билгалбоккху берана, цо школахь доьшучу хенахь, иза личность санна, кхиорехь массо тайпана а, йукьарчу амалехь а бен т1е1аткъам. Мотт дешархочун ойла, кхетам, суртх1отторан, кхоллараллин хьуьнарш кхиоран; личность санна, ша-шен вовзийтаран, ша-шена керла хаарш карадерзоран хьуьнарш кхиоран а бух бу, дешаран г1уллакх а цхьаьна вовшахтохар йукьа а лоцуш. Ненан мотт кьоман культурин, литературин, синьовздангаллин мехаллашка а, адаман овздангаллин, историн зеделлачуьнга а кхачоран г1ирс а, дахарехь д1алоцу меттиг къасторан некъ а бу.

Йуккьерчу йукьардешаран ишколахь шатайпа меттиг д1алоцу нохчийн матто. Иза вовшашца йукьаметтигаш д1акхехьарехь, гонахара дахар довзарехь, кхетош-кхиорехь мехала г1ирс бу.

Нохчийн мотт караберзоро таро лур йу дешархошна вовшашца йукьаметтигаш д1акхехьа, боккхачу кхиамца кхидолу меттанаш а, дешаран предметаш а 1аморехь онда г1ортор хилла д1ах1отта а, хийцалучу х1окху дахарехь шен меттиг каро а.

Х1ума довзаран г1ирс ша хиларе терра, матто ойла кхияйарна а, интеллектуальни а, кхоллараллин хьуьнарш кхиорна а, шаьш кхочушдечу дешаран г1уллакхийн шардарш карадерзорна а, шен хаарш лакхадахарна а, ша-шен вовзийтарна а т1ехь аьтто бо. Шен кьоман овздангалла а, литература а, синьовздангаллин мехаллаш а, дуьненан 1илма а, культура а йовзарехь мехала г1ирс а бу нохчийн мотт.

Нохчийн мотт дешархо кьоман г1иллакх-овздангаллин буха т1ехь кхиорехь цуьнгахь кхидолчу къаьмнашка лерам хилийтаран коьрта ч1аг1о а йу.

Йуккьера йукьардешаран школа чекх1аьккхинчу дешархочуьнгахь нохчийн маттехула хила деза **личностни жам1аш**:

- нохчийн кьоман овздангаллин коьртачу мехаллах санна, нохчийн маттах кхетам хилар, дешар т1ехь а, кхетаман, кхоллараллин хьуьнарш, дешархочун г1иллакх-овздангаллица йовзна амалш кхиорехь а цо д1алоцучу меттигах кхеташ хилар;
- нохчийн мотт эстетически мехалла санна т1еэцар; цунах дозалла дар, цуьнан ларам бар; кьоман овздангаллин хилам и хиларе терра, нохчийн меттан башхалла а, ц1еналла а лар1ан езар; мотт бийцар шардаре а, говза, шера бийцаре а кхачар;
- къамел дечу хенахь шен ойланаш а, синхаамаш а парг1ат бовзийта а, дешнийн барам а, караберзийна грамматически г1ирсаш а тоьал хилар; ша дечу къамелан тидамбеш, ша-шена мах хадо хааран хьуьнар хилар;

- нохчийн мотт уьйран, йукъаметтигаллин гIирс а, пачхьалкхан мотт а хиларх кхетар; нохчийн мотт дешаран, кьинхьегаман, говзаллин гIуллакхдарехь а, ша вовзийтарехь а, йукъараллехь ша дIалоцу йолу меттиг билгалъярехь а оьшуш хиларх кхетар;
- вовшашца а, кхечу къаьмнийн векалшца а йукъаметтигаш дIакхехьарехь нохчийн маттах пайдаэца кийча хилар; къаьмнийн культурин йукъаметтигаш дIакхехьарехь кьинхетама а, машаре а хилар;
- шен кьоман а, РФ-хь дехачу къаьмнийн а, дуьненайукъара а культура йовзарехь нохчийн мотт мехала гIирс хиларх кхетар.

Йуккъера йукъардешаран ишкол чекхъяьккхинчу дешархочо нохчийн маттехула карадерзо деза **метапредметни жамIаш:**

1) къамелдаран массо а тайпа карадирзина хилар:

- барта а, йозанан а хаам цхьанатайпана тIеэца безаш хиларх кхетар;
- ешаран тайп-тайпана кепаш карайирзина хила езар;
- тайп-тайпанчу хьостанашкара хаамаш схьалаха хааран хьуьнар хилар, ШХГI, дешарна лерина компакт-дискаш, Интернетан гIирсаш йукъа а лоцуш;
- билгалчу темина коьчал схьалаха а, цхьана кепе йало а хаар карадерзор; шенна хаам схьалаха а, иза къасто а, цунна анализ йан а хаар; хаамийн технологи а, технически гIирсаш йукъа а лоцуш, йоьшуш йа ладугIуш бевзина хаам хийца а, ларбан а, дIабовзийта а хаар;
- хиндолчу дешаран декъан гIуллакхийн (цхьаммо ша а, вукхаьрца цхьаьна а) Iалашо билгалъйан а, хьалха-тIаьхьа дийриг билгалдан а, барта а, йозанан а кепехь цхьанатайпана жамIийн мах хадо хааран хьуьнар хилар;
- паргIатчу кепехь барта а, йозанехь а нийса шен ойланаш йовзийта хьуьнар хилар;
- шен нийсархошна хьалха доклад йан йа цхьа хаамбан хаар;

2) карадирзинчу хаарех, шардарех, карадерзорех дахарехь пайдаэцар;

- билгалбинчу барамехь йацйина (план, йухасхьайийцар, изложени, конспект) ладоьгIна йа ешна текст йуха схьайийца хаар;
- оьрсийн мотт Iаморехь нохчийн маттах пайдаэца хаар;
- меттан башхаллех пайдаэца хааар (нохчийн меттан, оьрсийн меттан, кхечу пачхьалкхийн меттанийн, литературин урокахь);

3) тайп-тайпана йукъараллин хьелаш тидаме а оьцуш, къамелдарехь, дийцаре дарехь, дискуссешкахь дакъалаца а, барта а, йозанан а аларш кхолла а хаар.

Йуккъера йукъардешаран ишкол чекхъяьккхинчу дешархочун нохчийн мотт караберзоран **предметни жамIаш ду:**

1) массо а тайпана къамелдаран кепаш карайирзина хилар (ладогIар, ешар, дийцар йа къамелдар (говорение), йоза), гонахарчу адамашца йолу йукъаметтиг, тайп-тайпанчу хьелашка хьаьжжина, дIакхехьа аьтто бан.

2) личностан кхетаман а, кхоллараллин а хьуьнарш кхиорехь, йоза-дешар карадерзорехь, шашен дешар лакхадакхарехь матто дIалоцучу меттигах кхетар;

3) ненан меттан коммуникативно-эстетически таронех пайдаэцар;

4) ненан маттах долу Iилманан хаарш шордар, системе далор; цуьнан тIегIанаш а, дакъош а вовшашца дозуш хиларх кхетам; лингвистикин базови кхетамаш, меттан коьрта цхьааллаш, грамматикин категореш караерзор;

5) дешан тайп-тайпанан кепара таллам бар (фонетически, морфемни, дошкхолладаларан, лексически, морфологически), предложени а, дешнийн цхьаьнакхетар а синтаксически къастор: текстана, цуьнан чулацамца а, дIахIоттаман коьртачу билгалонашца, исбаьхьаллин гIирсех пайда эцарца а боьзна таллам бар;

б) х1оьттинчу хьоле а, къамелан стиле а хьаьжжина, шен ойла а, синхаам а ненан маттахь парг1ат бийца хаар, шен меттан дешнийн хазна (лексика) алсамъйаккхар, дечу къамелехь грамматически г1ирсех пайдаэца хаар.

7) нохчийн меттан лексикин, фразеологин коьрта стилистически г1ирсаш а, нохчийн меттан коьрта норманаш (орфоэпически, лексически, грамматически, орфографически, пунктуационни) а, къамелан оьздангаллин норманаш а караерзор; барта а, йозанан а аларшкахь зеделлачух пайдаэцар; къамелан т1ег1а лакхайаккха г1ертар;

8) меттан оьздангаллех, адамийн йукьарчу мехаллех санна, жопалла кхоллар.

Къамел а, къамелан т1екаре а

Арахецархо хууш хир ву:

- т1екаре йаран тайп-тайпанчу хьелашкахь монологан тайп-тайпанчу кепех пайдаэца (дийцар, суртх1оттор, ойлайар; монологан тайп-тайпана кепаш цхьаьнайалор);
- диалоган тайп-тайпанчу кепех т1екаре йаран хьелашкахь пайдаэца;
- т1екаре йаран тайпаналлин хьелашкахь къамел лелоран барам ларбан;
- къамелан т1екаре йаран процессан коммуникативни бохамех хьалхавала.

Арахецархочун таро хир йу 1ама:

- жимачу докладца ладуг1учарна хьалха къамел дан; проект, реферат нахалахь (публично) йовзийта; нахалахь шена хетарг т1еч1аг1дан (чекхдаккха);
- проблемаш коллективни йийцаре йарехь дакъалаца, шена хетарг т1еч1агдан, ша бакь хиларх тешо;
- коммуникативни декъехула ца нисделлачун коьртачу бахьанех кхета а, царех кхето а.

Къамелан г1уллакхдар

Ладог1ар (аудировани)

Арахецархо хууш хир ву:

- ладог1аран тайп-тайпана кепех пайдаэца (ладог1начу текстах кхоччуш кхеташ, коьртачу чулацамах кхеташ, оьшу хаамаш схьахаржа хууш); ладог1начу текстан чулацам хьалха х1оттийначу коммуникативни 1алашонца цхьаьна бог1уш барта схьабийца;
- барта кепехь темех, коммуникативни хьесапах, коьртачу ойланах кхето а, шен ойла цхьана кепе ерзо а, дешаран-1илманан, публицистически, официални-г1уллакхдаран, исбаьхьаллин аудиотекстийн ойланийн некъ схьабийца а, къасто коьрта а, кхачаман оьшу а информаци, барта кепехь цунах кхето а;
- хьесапан, тезисийн, дешархочун изложенин (ма-йарра, хаьржина, йацйина) кепехь дешаран-1илманан, публицистически, официални-г1уллакхдаран, исбаьхьаллин аудиотекстийн чулацам схьабийца.

Арахецархочун таро хир йу 1ама:

- публицистически текстан гуш йолчу а, къайлах йолчу а (текстан чулацамехь) хаамех кхета (ШХГ1-хь а цхьаьна), барта кепехь цуьнан анализ йан а, цунах кхето а.

Йэшар

Арахецархо хууш хир ву:

- ешначу дешаран-1илманан, публицистически (хаамийн а, аналитически а, исбаьхьаллин-публицистически а жанрийн), исбаьхьаллин текстийн чулацамах кхета а, уьш барта кепехь т1екаре йаран хьелашка хьаьжжина а, цул сов дешархочун изложенин (ма-йарра, хаьржина, йацйина) кепехь, хьесапан, тезисийн (барта а, йозанан а) кепехь йухайало а;

- хьалха х'лоттийначу коммуникативни хьесапца дог'лучу довзийтаран, талламан, ешаран некъех дарехъ йолчу говзаллех пайдаэца;
- схематически билгалбина хаам йозуш йолчу текстан кепехъ;
- дешаран книгах, справочникех, кхечу хаамийн хьостех, ШХГІ а, Интернетан г'ирсех а цхьаьна а, болх баран некъех пайдаэца;
- билгалйаьккхинчу темица коьчал схьакъасто а, цхьаьнатоха а, схьахаьржинчу хааман анализ йан а, хьалха х'лоттийначу коммуникативни хьесапца цхьаьна йалош и йовзийта а. Арахецархочун таро хир йу Іама:
- ешначу тайп-тайпанчу функционални-стилан а, жанран а тексташкара гуш а, къайлах а (хьулбина а) болчу хаамах кхета, анализ йан, мах хадю.
- тайп-тайпанчу хьосташкара оьшу хаам схьаэца, шена хетарг ала.

Дийцар (говорение)

Арахецархо хууш хир ву:

- мехалчу социальни-оьздангаллин, г'иллакх-оьздангаллин, Іер-дахаран, дешаран теманаш (цаьрца цхьаьна лингвистически а, цул сов, шайн чулацамца Іамош йолчу кхечу дешаран предметашца йоьзна йолу а) тайп-тайпанчу коммуникативни аг'лонашца Іалашонийн а, т'лекаре йаран хьелашца а йог'луш (хаам, дешаран-Іилманан т'лекаре йаран хьелашца жимо доклад, хиламах Іер-дахаран маттаца дийцар, истори, къамелехъ, къовсамехъ дакъалацар) барта монологехъ, диалогехъ долу аларш (мах хадоран амалца дерш а цхьаьна) кхолла;
- Іалашонаш, цхьаьна кхочушдечу дешаран г'луллакхдаран хьесап, болх дакъошка бекъар дийцаре дан а, нийса кеп йало а;
- билгалйаьккхинчу темица тайп-тайпанчу хьосташкара коьчал схьаэца, вовшахтоха, анализ йан, т'лекаре йаран къастийначу хьелашка хьаьжжина, барта кепехъ и йовзийта;
- х'линцалерчу нохчийн литературни меттан коьрта орфоэпически, лексически, грамматически норманаш барта къамелан т'лекаре йаран дарехъ ларйан; лексикех а, фразеологех а, къамелан оьздангаллин бакъонех а стилистически нийса пайдаэца.

Арахецархочун таро хир йу Іама:

- барта монологан а, диалоган а тайп-тайпанчу кепехъ, жанрехъ дешаран-Іилманан (Іамочу дешаран предметийн коьчал т'лехъ), социальни-оьздангаллин а, г'луллакхан т'лекаре йаран йукъаметтигашкахъ а аларш кхолла;
- докладца ладуг'лучарна (аудиторуна) хьалха вистхила;нахалахъ шен проект, реферат йовзуйтуш чекхйаккха (защищать);
- дешаран-Іилманан т'лекаре йаран норманаш а ларйэш, дешаран-Іилманан темица йолчу дискуссехъ дакъалаца.

Йоза

Арахецархо хууш хир ву:

- тайп-тайпанчу коммуникативни аг'лонийн Іалашонаш а, т'лекаре йаран хьелаш тидаме а оьцуш, йозанан монологически аларш кхолла (социальни-оьздангаллин, г'иллакх-оьздангаллин, Іер-дахаран, дешаран теманашца дешархочун сочинени, хиламах дийцар, тезисаш, отзыв, расписка, тоьшалла, зайавлени);
- дешархочун дийцаран кепехъ, йа тезисаш йалорца, йа хьесап х'лотторца ладоьг'лначу а, ешначу а текстан чулацам (буьззина, боцца,хаьржина) бийца;
- вайзаманан нохчийн литературни меттан йозанан коьрта лексически, грамматически, орфографически а, пунктуационни а бакъонаш практикехъ ларйан; стилистически нийса лексикех, фразеологех пайдаэца.

Арахецархочун таро хир йу Iама:

- рецензеш, рефераташ йазйан;
- аннотаци, конспекташ, тезисаш хIитто;
- резйуме, гIуллакхан кехаташ, дIакхайкхорш хIитто.

Текст

Арахецархо Iемар ву:

- планан (цхьалхе, чолхе), тезисийн, схемийн, таблицийн, кхечукепехь а чулацам балош, текст кечйан;
- йозуш йолу текст кхолларан лехамаш тидаме а оьцуш, тайп-тайпанчу кепийн, стилийн, жанрийн шен тексташ кхолла а, нисйан а.

Арахецархочун таро хир йу Iама:

- барта а, йозанан а кепехь дешаран-Iилманан (аннотаци, рецензи, реферат, тезисаш, конспект, кьамелехь дакьалацар, дискуссеш) тексташ кхолла, официални-гIуллакхан тексташ (резйуме, гIуллакхан кехат, дIакхайкхор (объявлени)) кхолла.

Меттан функционални башхаллаш

Арахецархо Iемар ву:

- тайп-тайпанчу жанрийн тексташ вовшах кьасто а, царна анализ йан;
- барта а, йозанан а аларш тайп-тайпанчу стилашкахь, жанрашкахь, кьамелан тайпанашкахь (отзыв, хаам, Iилманан стилан жанр санна доклад); вистхилар, интервью, публицистически стиль санна репортаж; расписка, тоьшалла, официални-гIуллакхан стиль санна зайавлени; дийцар, кьамелдар, кьамелдаран жанр санна кьовсам; дийцаран амалехь тексташ, рассуждени, описани; тайп-тайпанчу функционални-маьIнийн кьамелан тайпанашца цхьаьнайогIуш кхолла;
- нехан а, шен а кьамелан аларш тайп-тайпанчу функционални агIонаш коммуникативни лехамашца а, меттан нийсаллица а цхьаьнайогIуш хиларан мах хадор;
- кьамелан кхачамбацарш, тексташ нисйан;
- шен накьосташна хьалха вистхила жимачу информационни хаамашца, иштта докладаца а, хаамца а дешаран-Iилманан темица йогIуш йолу.

Арахецархочун таро хир йу Iама:

- тексташ кьамелан амалца, Iилманан, публицистически, официални-гIуллакхан, исбаьхьаллин литературан тексташ, шена хетарехь, лексически, морфологически, синтаксически гIирсийн башхаллах пайда а оьцуш, анализ йан а, кьасто а;
- тайп-тайпанчу функционални стилийн, жанрийн (аннотаци, рецензи, реферат, тезисаш, конспект дешаран-Iилманан стилан жанр санна) тексташ кхолла; дешаран-Iилманан темина йолчу дискуссешкахь дакьалаца; резйуме, гIуллакхан кехат, объявления официални-гIуллакхан стилехь хIотто; вистхилар, информационни хаам, сочинени-ойлайар публицистически стилехь кечдан; кьамелехь, Iер-дахаран Iлекаренан кьовсамашкахь, кьамел лелоран бакьонаш ларйеш, дакьалаца; Iер-дахаран дийцарш, истореш кхолла, доттагIаллин кехаташ йаздан, маттаца боцу лехамаш тидаме а оьцуш, меттан гIирсех пайда а оьцуш;
- нахалахь дечу кьамелан кепехь болчу хьежаман композици, аргументаци, меттан куц, кхиямаш хIиттийначу коммуникативни хьесапийн анализ йан;

- шен накъосташна хьалха жимачу протокольно-этикетан, самукъадакхаран, кхеторан къамел деш вистхилар.

Маттах долу йукъара хаарш

Арахецархо Iемар ву:

- коьртачу йукъараллин функцешца нохчийн мотт къасто;
- литературни меттан а, диалектана а йукъара башхаллаш къасто, Iер-дахаран мотт, меттан корматаллин тайпанаш, жаргон а, церан башхаллаш къастайан;
- меттан коьрта суртхIотторан гIирсех пайдаэцарца мах хадо.

Арахецархочун таро хир йу Iама:

- мотт кхиорехь гоьбевллачу лингвистийн йукъадиллинарг къасто.

Фонетика а, орфоэпи а. Графика

Арахецархо Iемар ву:

- дешан фонетически анализ йан;
- литературни меттан коьрта орфоэпически бакъонаш ларйан;
- дошамашна а, справочникашна а тIера оьшу хаам схьаэца; тайп-тайпанчу гIуллакхдарехь цунах пайдаэца.

Арахецархочун таро хир йу Iама:

- фонетикин коьрта исбаьхьаллин гIирсаш бовза;
- прозаически а, поэтически а тексташ къастош йэша.

Морфемика а, дешан кхолладалар а

Арахецархо Iемар ву:

- дешан анализ йарца маьIнийн, грамматически, дошкхолладаларан буха тIехь дешнаш морфемашка декъа;
- дошкхолладаларан Iамийна некъаш къасто;
- морфемикех, дошкхолладаларх долчу хаарех, говзаллех нийсайаздаран дарехь, дешнийн грамматически, лексически анализ дIаьхьарехь пайдаэца.

Арахецархочун таро хир йу Iама:

- дошкхолладаларан зIенаш а, дошкхолладаларан баннаш а къасто;
- дошкхолладаларехь а, исбаьхьаллин а къамелехь коьрта исбаьхьаллин гIирсаш бовза а, церан мах хадо а;
- морфемни а, дошкхолладаларан а, этимологически а, муьлтимедийни а дошамашна а, справочникашна а тIера цхьаьна оьшу хаам схьаэца.

Лексиологи а, фразеологи а

Арахецархо Iемар ву:

- дешан лексически анализ кхочушйан;
- тематически тобанашца дешнаш вовшахтоха;
- дешнашна антонимаш, синонимаш йало;
- фразеологически карчамаш бовза;
- барта а, йозанан а аларшкахь лексически барамаш (норманаш) ларбан;

- дешан тӀедеанчу маӀӀнийн буха тӀехь кхоллайӀлчу тропан коьрта тайпанаш (метафора, эпитет, олицетворени) йовза;
- тайп-тайпанчу лексически дошамех (маӀӀнийн (толковый), синонимийн, антонимийн, фразеологизмийн, и. д.кх.) пайдаэца а, тайп-тайпанчу гӀуллакхдарехь цу тӀера схьаэцначу хаамех пайдаэца а.

Арахецархочун таро хир йу Ӏама:

- дешан лексически а, грамматически маӀӀнийн башхаллийн аргументаш йало;
- тайп-тайпана омонимаш йовза;
- публицистически а, исбаьхьаллин а къамелехь лексикин а, фразеологин а коьрта исбаьхьаллин гӀирсаш бовза а, церан мах хадо а; лексически гӀирсаш Ӏилманан а, официально-гӀуллакхан а тексташкахь къамелан стилийн башхаллех пайдаэцарх кхето;
- тайп-тайпанчу лексически дошамех (маӀӀнийн (толковый), синонимийн, антонимийн, фразеологизмийн, и. д.кх.), справочникех, мультимедийничарех а цхьаьна пайдаэца а, тайп-тайпанчу гӀуллакхдарехь цу тӀера схьаэцначу хаамех пайдаэца а.

Морфологи

Арахецархо Ӏемар ву:

- лааме коьрта къамелан дакъош а, церан кепаш а, гӀуллакхан къамелан дакъош довза;
- дашна, къамелан дакъа санна, таллам бан;
- морфологически хаарех а, говзаллех а нийсайаздарехь а, талламбаран (анализ йаран) тайп-тайпанчу кепашкахь а пайдаэца.

Арахецархочун таро хир йу Ӏама:

- морфологин синонимически гӀирсашна таллам бан (анализ йан);
- грамматически омонимаш къасто.

Синтаксис

Арахецархо Ӏемар ву:

- синтаксисан коьрта цхьааллаш (дешнийн цхьаьнакхетар, предложени), церан кепаш йовза;
- шен барта а, йозанан а къамелехь тайп-тайпанчу синонимически синтаксически конструкцех а, синтаксически хаарех а, говзаллех а пайдаэца.

Арахецархочун таро хир йу Ӏама:

- синтаксисан синонимически гӀирсийн анализ йан;
- синтаксисан публицистически а, исбаьхьаллин а къамелан исбаьхьаллин гӀирсаш бовза а, церан мах хадо а; тексташкахь синтаксисан конструкцеш Ӏилманан а, официально-гӀуллакхан къамелан стилийн башхаллаш йукъайалор кхето;
- исбаьхьаллин лехаман хьежамехь синтаксисан конструкцийн башхаллаш йукъайалош, къамелан функционально-стилистика анализ йан.

Нийсайаздар: орфографи а, пунктуаци а

Арахецархо Ӏемар ву:

- йоза дӀадахьарехь (курсан чулацаман барамехь) орфографически а, пунктуационни а барамаш ларбан;
- барта кепехь (ойлайар-рассуждени), йозанан кепехь (графически хьаьркийн гӀоьнца) къастийна йаздар кхето;
- орфографически а, пунктуационни а гӀалаташ каро а, нисдан а;

- орфографически дошамашна а, справочникашна а тлера оьшу хаам схъаэца, йоза дладахъарехъ цунах пайдаэца.

Арахецархочун таро хир йу лама:

- къамелан маьлнийн аглонаш йовзийтарехъ орфографин а, пунктуацин а меттиг гайта;
- мультимедийни орфографически дошамашна а, справочникашна а тлера оьшу хаам схъаэца; йозанехъ оцу хаамех пайдаэца.

Мотт а, оьздангалла а

Арахецархо лемар ву:

- исбаьхьаллин литературехъ а, исторически тексташкахъ а, халкъан барта кхоллараллин говзаршкахъ а къоман оьздангаллин декъан маьлница меттан цхъааллаш билгалъяха;
- мотт хааро шен мехкан истори а, оьздангалла а йовза г'ло деш хилар гойтуш долу масалш дало;
- тер-дахарехъ а, дешаран г'луллакхдарехъ а нохчийн къамелан оьздангаллин бакъонех нийса пайдаэца.

Арахецархочун таро хир йу лама:

- къастийначу масалш т'лехъ меттан, оьздангаллин, халкъан историн мотт лелорхойн йукъаметтиг къасто;
- нохчийн къамелан оьздангалла Россин а, дуьненан цхъадолчу къаьмнийн а къамелан оьздангаллица йуста а, анализ йан а.

2. Дешаран курсан чулацам

Нохчийн мотт ламоран декъехула программин чулацаман коьрта башхаллаш билгалъина, коммуникативни, меттан, лингвистически, культуроведчески кхиарехъ хаарш, шардарш карадерзорца доьзна.

Программин д'лах'оттаман бухе диллинарг чулацаман кхо дакъа ду:

- I. Коммуникативни хаарш карадерзо аьтто беш болу чулацам;
- II. Меттан а, лингвистически а хаарш карадерзо аьтто беш болу чулацам;
- III. Культуроведчески хаарш карадерзо аьтто беш болу чулацам.

I. Коммуникативни декъехула долчу хаарша шайна чулоцу массо а кепара къамелдаран а, барта а йозанан къамелан оьздангаллин баххаш карадирзина хилар; шен нийсархошца, психологически башхаллаш, зеделларг, дуьйцуцуйнга шовкъ хилар а тидаме а оьцуш, тайп-тайпанчу дахаран хьелашкахьт'екаре йан а, къамел дан кийча а, хьуьнаре а хилар.

II. Меттан а, лингвистически декъехула долчу хаарша шайна чулоцу йукъараллин хиламехъ маьлне долу х'ума санна маттаца доьзна хаарш карадерзор; меттан д'лах'оттам а, кхиар а, цо ден г'уллакх а дика девзаш хилар; нохчийн литературни мотт а, оьшуш болу дешнийн барам а, къамелан грамматически д'лах'оттам а карабирзина хилар; меттан хиламаш мах хадо хаарца талла хааран хьуьнар карадерзор; тайп-тайпанчу лингвистически дошамех пайдаэца хаар.

III. Культуроведчески декъехула долчу хаарша шайна чулоцу къоман оьздангаллин кеп санна мотт т'елаца безарх а, халкъан истори а, мотт а вовших бозабелла а, нохчийн мотт къоман оьздангаллин башхалла хиларх акхетар; г'иллакхехъ, норманаш ларъеш, нохчийн маттахъ къамелдан а, кхечу къаьмнийн векалшца оьзда йукъаметтигаш лело а хаар.

I-ра чулацаман дакъа лаьтта хIокху дакъойх: «Къамел», «Текст», «Къамел дарехула долу гIуллакх».

II-гIа чулацаман дакъа лаьтта хIокху дакъойх: «Нохчийн маттах болу йукъара хаамаш», «Фонетика. Графика. Орфоэпи», «Дешан хIоттам а, дошкхолладар а», «Лексика а, фразеологи а», «Морфологи», «Синтаксис», «Орфографи а, пунктуаци а».

III-гIа чулацаман дакъа хIокху декъаца билгалдина «Мотт а, оьздангалла а».

Дакъойн чулацам ша-ша къаьстина бовзуйту, амма къамел кхиор доьзна ду хIора дакъа Iаморца а, цхьана кепе йалийначу меттан курсан хIора темица а. ХIора дакъа шина блоках лаьтташ ду: хьалхара– теманаш а, царах болу теоретически хаамаша бовзийтар, шолгIа – хьалхарчу пунктехь цIераш йаьхна теманаш караерзоран хьокъехь кхочушден дешаран коьрта гIуллакхаш довзийтар.

I. Коммуникативнихааршкхиорехь кхачо ен чулацам

1-ра дакъа. Къамел а, къамелаца ен тIекаре а

1. Мотт а, къамел а. Монологически а, диалогически а, барта а, йозанана къамел. Монолог. Диалог. Къамелаца ен тIекаре. Къамелан хьал а, цуьнан дакъош а. ЙУкъара а, книгийн а мотт. ЙУкъарчу меттан коьрта башхаллаш а, жанраш а. Къамелан стилаш: Илманан, гIуллакхан, публицистически. Илманан, публицистически, гIуллакхан стилийн коьрта жанраш. Исбаьхьаллин литературин мотт.

2. Барта а, йозанан а, йукъара а, книгийн а монологически, диалогически къамелан коьртачу башхаллах кхеташ хилар а, уьш вовшех къасто хууш а хилар. Монологан а, диалогана тайп-тайпана кепаш караерзор. Долчу хьоле а, тIекаре йаран Iалашонашка а хьаьжжина, меттан гIирсех пайдаэцар. ТIекаре йар дукхяхьолахь нислуш долчу хьелашкахь къамелан норманех нийса пайдаэцар карадерзор. Стилийн, жанрийн башхаллаш тидаме а оьцуш, тексташ вовшашца йустар, царна таллам бар. Тайп-тайпанчу стилашкахь, жанрашкахь ша барта а, йозанан а аларш кхоллар.

2-гIа дакъа. Къамелан оьздангалла

1. Литературни меттан норманех болу кхетам. Меттан норма а, цуьнан декхарш а. Нохчийн литературни меттан коьрта норманаш: орфоэпически, лексически, грамматически, стилистически, нийсайаздаран. Норманийн кепаш. Нохчийн меттан дошамаш.

2. Нохчийн литературни меттан коьрта норманаш караерзор а, шен къамелехь уьш ларьйар а. Литературни маттах лаьцна болу хаамаш схьалохуш дошамех пайдаэцар.

3-гIа дакъа. Текст

1. Текст къамелан произведени санна, цуьнан билгалонаш а, башхаллаш а. Тема, коьрта ойла, текстан дIахIоттам. Предложенийн, текстан дакъойн уьйрийн гIирсаш а, кепаш а. Абзац. Абзацо текстехь кхочушден гIуллакх. Текстан даран-маьIнин тайпанаш: суртхIоттор, дийцар, ойлайарца дийцар. Иэделла тайпанаш: ойлайаран кепашца суртхIоттор, суртхIотторан а, ойлайаран а кепашца дийцар и дI. кх. а. Къамелан тайпанийн стилистически кепаш. Хаамийн текст йухаметтахIотторан коьрта тайпанаш: хьесап, конспект.

2. Текстан, даран-маьIнин муьлхачу тайпанан йу а, дIахIоттаме а, теме а, коьртачу ойлане а хьаьжжина, анализ йар. Шен ойланехь дерг маьIница хьалха-тIаьхьа догIург хила дезачу кепара нисдарца довзийтар. Текст маьIнин дакъошка екъар а, текстан хьесап хIоттор а. Текстехь предложенеш вовшех йоьзна гIирсаш а, кепаш а билгалъйар, къамелехь царах пайдаэцар. Текстан дIахIоттаман норманаш ларъеш (хьалха-тIаьхьа хила дезар цхьаьнадогIуш, кхеташ а, темица йогIуш а, йозаелла а хилар), тексташ кхоллар. Къамелан аларан мах хадор а, иза кхачаме далор а. Хьесапе а, конспекте а ерзош, текст йухакечъйар.

4-гIа дакъа. Къамелдар

Къамелдаран тайпанаш: ладогIар, ешар, вистхилар, йоза.

ЛадогIар. ЙУккьерчу барамехъ лергана хозуьйтучу текстах цхъанакепара кхетар. Ша ладоьгIна йолу текст шорйинчу йа йацйинчу барамехъ кхечуьнга дIакхачор. Шен маттах кхеташ хилар.

Ешар: талларан, йовзаран, лахаран хьесапехъ. Ешаран тайп-тайпана кепаш а, дешаран книгица йа кхиболчу хаамийн хьостанашца болх бар а карадерзор.

Вистхилар. ТIекаре йаран хьоле а, меттиге а, Iалашонашка а хьаьжжина, барта монологически а, мехала социокультурни а, гIиллакх-оьздангаллин а, динан а дешаран теманашна аларш кхоллар. ХатI (стиль) а, жанр а тидаме а оьцуш, монолог-суртхIотторан, монолог-дийцаран, монолог-ойлайаран кепара шен аларш кхоллар.

Йоза. ЛадоьгIна йа йэшна текст йозане йэрзор (ма-йарра, йацйина, хаьржина). Тайп-тайпанчу жанрийн, стилийн йозанан тексташ кхоллар. ГIуллакхан кехаташ хIиттор: дIахьедар (заявление), хаамбар (объявление), тоьшалла (доверенность), резюме.

II. Маттахдолу хаарш кхиорехъкхачо ен чулацам

1-ра дакъа. Нохчийн маттах болу йукъара хаамаш

1. Нохчийн мотт–Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт. Нохчийн мотт – нохчийн къоман мотт. Мотт–адамийн уьйран а, кхиаран а, кыйсаман а гIирс.

2. Меттан мехаллех а, йукъараллин дахарехъ цо дIалоцучу меттигаха кхеташ хилар.

2-гIа дакъа. Фонетика. Графика. Орфоэпи

1. Фонетика а, графика а, орфоэпи а лингвистикин дакъош санна. Аз – меттан уггар а жима дакъа. Озан а, элпан а дазар. ХIинцалера нохчийн абат. Фонетически транскрипцин цхъайолу кепаш (элементаш). Мукъа а, мукъаза а аьзнаш. Къамелдарехъ аьзнийн хийцадалар. Нохчийн меттан шатайпана аьзнаш. Деха а, доца а мукъа аьзнаш. Дифтонгаш. Нохчийн меттан интонаци, интонационни конструкцийн коьрта тайпанаш. Орфоэпин коьрта норманаш.

2. Деха а, доца а, мукъа а, мукъаза а, зевне а, кьора а аьзнаш къестор. Дешан озан а, элпан а хIоттам дубхь-дубхьал хIоттор. Дешан озан-элпан анализ йар. Дешнаш дакъошка декъар. Дош цхъана могIанера вукху могIане сехьадаккхаран хаарш карадерзор. Нохчийн меттан интонаци а, орфоэпически норманаш а карайирзина хилар. Нохчийн меттан интонацин а, аьзнийн къепен а башхаллех кхеташ хилар.

3-гIа дакъа. Дешан хIоттам а, дошкхолладалар а

1. Морфема меттан жима а, маьIне а дакъа хиларх кхетар. Дешан лард а, чаккхе а. Орам. Цхъанаораман дешнаш. Орамерчу элпийн хийцадалар. Суффикс. Дешхьалхе. Схьадовлаза а, схьадевлла а дешнаш. Дошкхолладаларх а, хийцадаларх а болу кхетам. Дошкхолларан а, формаххолларан а морфемаш. Нохчийн меттан дошкхолларан коьрта некъаш. Дошкхолладаларан га (пара) а, дошкхолладаларан зIе а. Морфемни а, дошкхолладаларан а дошамаш.

2. Нохчийн дешан хIоттаман башхаллех кхеташ хилар. Дешнаш а, дешан форманаш а кхолларехъ морфемаша дечу гIуллакхах кхеташ хилар. Дешан морфемаш къастор. Дошкхолларан дакъошка хьаьжжина, дешан мехалла билгалъйар. Цхъанаораман дешнаш харжар, къамелехъ царах пайдаэцар. Дешнийн зIенаш а, дешнаш кхолларан коьрта некъаш абилгалдар. Тайп-тайпанчу некъашца дешнаш кхолла хаар карадерзор. Нийсайаздарехъ дошкхолладаларан а, морфемийна декъехула карадирзинчу хаарех, шардарех пайдаэцар. Тайп-тайпана хьесапаш морфемийн а, дошкхолладаларан а дошамашца кхочушдар. Дешан хIоттамца дешнаш таллар, дошкхолладаларан талламбар.

4-гIа дакъа. Лексика а, фразеологи а

1. Дош–меттан цхъа дакъа. Дешан лексически а, грамматически а маъІна. Къоман оздангаллин маъІнин дакъа шайца долу дешнаш. ЦхъанамаъІнин а, дукхамаъІнийн а дешнаш, дешан нийса а, тІедеана а маъІна. Синонимаш. Антонимаш. Омонимаш.

Нохчийн меттан лексика, шен схъайаларе хъаьжжина (билггала нохчийн а, тІеэцна а), жигара а, кІезиг пайдаоьцу а (историзмаш, архаизмаш, неологизмаш), цунах пайдаэцаран гуо (йукъара, шуьйра пайдаоьцу дешнаш, диалектизмаш, терминаш, профессионализмаш).

Лексикин стилистически дакъош: книжни, йукъара, къамелан.

Фразеологизмаш, церан билгалонаш а, маъІна а. Аларш, дустарш, кицанаш.

Нохчийн меттан дошамаш. Шинаметтан дошамаш.

2. Дахаран хъелашкахъ тІекареш дІакхехъарна оьшучу барамехъ лексически а, фразеологически а аларш карадерзор. ТІекаре йаран хьоле а, Іалашоне а хъаьжжина, къамелехъ шайн маъІнашца вовшашца даза тарлуш долчу дешнех пайдаэцар. Дешнийн маъІнаш къасторхъама а, синонимаш, антонимаш, фразеологически цхъаьнакхетарш харжархъама а, тайп-тайпанчу дошамашца болх бар. Дош лексически къастор.

5-гIа дакъа. Морфологи

1. Морфологи–грамматикин дакъа. Нохчийн меттан къамелан дакъош. Коьрта къамелан дакъош. Церан грамматически маъІна а, морфологически билгалонаш а, синтаксически гІуллакх а. Нохчийн меттан дожарийн къепе: маъІна, кепаш, пайдаэцар. Нохчийн меттан къамелан дакъойн хенийн, классан гайтамийн къепе: маъІна, кепаш, пайдаэцар. ГІуллакхан къамелан дакъош. Церан маъІна, морфологически билгалонаш, синтаксически гІуллакх. ГІуллакхан къамелан дакъойн тайпанаш: маъІна, хІоттам, синтаксически гІуллакх. Айдардешнаш а, азтардаран дешнаш а.

2. Шайн коьртачу билгалонашца тайп-тайпана къамелан дакъош довзар. Дош морфологически къастор. Нохчийн литературни меттан норманашца догІуш тайп-тайпанчу къамелан дакъойн дешнийн кепех (форманех) пайдаэцар. Нохчийн а, оьрсийн а меттанийн къамелан дакъойн йукъара долчух а, йукъара доцчух а кхетар.

6-гIа дакъа. Синтаксис

1. Синтаксис – грамматикин дакъа. Нохчийн меттан синтаксисан дакъош. Дешнийн цхъаьнакхетар а, цуьнан дІахІоттам а, тайпанаш а. Дешнийн цхъаьнакхетарехъ дешнийн уьйр а, тайпанаш а (бартбар, урхалла, тІетовжар). Предложени, цуьнан дІахІоттам а, грамматически маъІна а. Аларан Іалашоне а, эшаре а хъаьжжина, предложенийн тайпанаш. Предложени кечъеш болу гІирсаш: эшар (интонаци), логически тохар, дешнийн къепе. Предложенин грамматически бух. Цхъалхе а, чолхе а предложенеш. Цхъалхе предложени. Предложенин коьрта а, коьртаза а меженаш а, церан хилар а. Цхъалхечу предложенийн тайпанаш: шинахІоттаман а, цхъанахІоттаман а, йаьржина а, йаржаза а, йуьззина а, йуьззина йоцу а, чолхейаьлла а, чолхейалаза а. ЦхъанахІоттаман предложенийн тайпанаш. Чолхейаьлла предложени. Цхъанатайпанчу а, шакъаьстинчу а меженашца а, тІедерзарца а, йукъадалочу дешнашца а, йукъайалочу конструкцешца а йолу предложенеш. Чолхе предложени, цуьнан дІахІоттам а, грамматически бух а. Чолхечу предложенийн тайпанаш: хуттургийн а, хуттургаш йоцу а, чолхе-цхъаьнакхетта а, чолхе-караара а. Чолхе-цхъаьнакхетта предложени: дІахІоттам, тайпанаш, вовшехІозаран гІирсаш а, кепаш а. Чолхе-цхъаьнакхеттачу предложенешкара цхъалхечу предложенийн маъІнаш. Эшар (интонаци), сацаран хъаьркаш. Чолхе-караара предложенеш: дІахІоттам, тайпанаш. Чолхе-караарчу предложенешъ коьртачу а, тІетухучу а предложенийн уьйран гІирс. Эшар (интонаци), сацаран хъаьркаш. Хуттургаш йоцу чолхе предложени, дІахІоттам. Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенешкара цхъалхечу предложенийн маъІнаш. Эшар (интонаци), сацаран хъаьркаш.

Нехан къамел довзийтаран кепаш. Текст синтаксически дакъа санна. Предложенияйн а, текстан дакъойн а уыйрийн гирсаш а, кепаш а.

2. Дешнийн цхьаьнакхетарехь дешнийн уйран кеп къастор, предложенин грамматически бух билгалбар. Цхьалхечу а, чолхечу а предложенийн тайпанаш билгалдар. Предложени синтаксически къастор. Чолхе-кара предложенеш цхьалхечу а, цхьалхенаш чолхечу а предложенешка ерзор. Текст а, дешнийн цхьаьнакхетар а, предложени а кхолларан норманаш ларъяр.

7-гIа дакъа. Орфографи а, пунктуаци а.

1. Орфографи дешнаш а, церан форманаш а нийсайазъйаран раж къепе санна. Орфограммех кхетам балар. Орамера элпаш нийсайаздар. Дешхьалхенаш, суффиксаш, чаккхенаш нийсайазъяр. Ъ,Ь нийсайаздар. Цхьаьна а, дефисца а, къаьстина а йаздар. Доккха а, жима а элп йаздар. Дош сехьадаккхар. Орфографически дошамаш а, справочникаш а. Пунктуаци нийсайаздаран бакъонийн къепе санна. Пунктограммех кхетам балар. Предложенин чаккхенгахь, цхьалхечу (чолхейаьллачу а, чолхейалазчу а), чолхечу предложенешкахь, ма-дарра къамелехь, цитаташкахь, диалогехь сацаран хьаьркаш.

2. Орфографически а, пунктуационни а хааршца йовзна само кхиор. Йозанехь орфографически а, пунктуационни а коьрта норманаш ларъяр. Дош орфографически къастор. Пунктуационни къастор. Орфографически а, пунктуационни а хьесапаш кхочушдеш орфографически дошамех, нийсайаздаран справочникех пайдаэцар.

III. Культуроведчески хаарш кхиорехь кхачо ен чулацам

1-ра дакъа. Къоман оьздангалла маттахь а, къамелехь а

1. Мотт а, оьздангалла а вовшех йозаелла хилар. Нохчийн мотт–исбаьхьаллин литературин мотт. Маттахь къоман истори а, культура а гайтар. Нохчийн къамелан оьздангалла а, цуьнан башхаллаш а. Россехь дехачу къаьмнийн меттанаша вовшашна бен тIеIаткъам.

2. Халкъан барта кхоллараллин а, исбаьхьаллин литературин а произведенешкахь къоман оьздангаллин дакъа шеца долу меттан цхьааллаш билгалъяхар, лингвистически дошамийн гIоьнца церан маъIнаш дастар. Матте оьздангаллин хиламе санна хьажар. Мотт ларар, цуьнга шовкъ кхоллар.

3. Дешаран-тематикин хъесап
6 класс

Дешаран курсан дакъа	Сахътийн барам
Іамийнарг карладаккхар	6
Текст	3
Билгалдош	15
Терахъдош	20
ЦІерметдош	18
Хандош	21
Іамийнарг карладаккхар	8
Талламан белхаш	5
Кхоллараллин белхаш	8
Тест	1
Дерриг	105

7 класс

Дешаран курсан дакъа	Сахътийн барам
Карладаккхар	6
Литературни меттан стилаш	3
Хандош	19
Причасти, деепричасти	19
Масдар	9
Куцдош	11
ГІуллакхан къамелан дакъош	15
Іамийнарг карладаккхар	8
Талламан белхаш	5
Кхоллараллин белхаш	8
Тесташ	2
Дерриг	105

8 класс

Дешаран курсан дакъа	Сахьтийн барам
Карладаккхар	5
Дешнийн цхьаьнакхетарш	6
Предложенин коьрта меженаш	12
Предложенин коьртаза меженаш	18
Цхьалхечу предложенин кепаш	10
Предложенин цхьанатайпана меженаш	7
Предложеница грамматически уьйр йоцу дешнаш	5
Предложенин шакъаьстина меженаш	9
Ма-дарра а, лач а къамел	10
Іамийнарг карладаккхар	8
Талламан белхаш	5
Кхоллараллин белхаш	8
Тест	2
Дерриг	105

9 класс

Дешаран курсан дакъа	Сахьтийн барам
Карладаккхар	11
Чолхечу предложенин синтаксис	
Чолхе предложени	2
Чолхе-цхьаьнакхетта предложенеш	9
Чолхе-карара предложенеш	6
Тлетухучу предложенийн кепаш	22
Хуттургаш йоцу чолхе предложенеш	13
Маттах лаьцна йукъара хаамаш	13

Іамийнарг карладаккхар	7
Талламан белхаш	9
Кхоллараллин белхаш	10
Дерриг	102

Предмет хъехарехъ пайдаоьцу 1аматаш:

«Нохчийн мотт», 6-чу классана 1амат. Соьлжа-Г1ала, 2017. Овхадов М.Р.,
Махмаев Ж. М., Абдулкадырова Р.А.

Йолхалг1ачу классехъ нохчийн мотт хъехаран куьйгалла. Г1о-1амат. Соьлжа-Г1ала,
2019. Джамиева С.У., Нухаева З.Х.-М., Пайтаева Х.А.-В.

Сахътийн барам

шарахъ	102	к1иранах	3
хьалхарчу четвертехъ	24	кхоалг1ачу четвертехъ	30
шолг1ачу четвертехъ	24	йобалг1ачу четвертехъ	24

Талламан, кхоллараллин белхийн барамаш

Талламан белхийн барам		Изложенийн барам		Сочиненийн барам	
шарахъ	6	шарахъ	2	шарахъ	2
хьалхарчу четвертехъ	2	хьалхарчу четвертехъ	–	хьалхарчу четвертехъ	1
шолг1ачу четвертехъ	1	шолг1ачу четвертехъ	1	шолг1ачу четвертехъ	–
кхоалг1ачу четвертехъ	2	кхоалг1ачу четвертехъ	1	кхоалг1ачу четвертехъ	–
йобалг1ачу четвертехъ	1	йобалг1ачу четвертехъ	–	йобалг1ачу четвертехъ	1

Роталла	Урокан чулацам	Сахът	Хан	
			Хьесапца	Билгал
1-ра четвeртъ – 24 сахът				
1	Вайн мотт – вайн бахам.	1		
Карладаккхар				
2	Іамийнарг карладаккхар. Предложенин меженаш.	1		
3	Омонимаш, синонимаш, антонимаш.	1		
4	Дешан лард, чаккхе, орам, дешхьалхе, суффикс.	1		
5	Къамелан дакъош.	1		
6	«Нана-Даймохк» талламан болх язбар.	1		
7	ГІалаташ тІехь болх бар. Билгалдешнаш карладахар.	1		
Текст				
8	Текст а, цуьнан башхаллаш а.	1		
9	Текстан коьрта чулацам, маьІнин коьрта дешнаш.	1		
10	Текст а, къамелан стилаш а.	1		
Билгалдош				
11	Билгалдош, цуьнан маьІна.	1		
12	Билгалдешнийн тайпанаш.	1		
13	Билгалдешнийн тайпанаш тІечІагІдар.	1		
14	Лаамаза а, лааме а билгалдешнаш.	1		

15	Билгалдешнийн терахъашца хийцадалар.	1		
16	«Ларде вай 1алам!» сочинени йазъян кечам бар.	1		
17	«Ларде вай 1алам!» сочинени йазъяр.	1		
18	Билгалдешнийн классашца хийцадалар.	1		
19	Мухаллин билгалдешнийн даржаш.	1		
20	Билгалдешнийн легарш.	1		
21	Билгалдешнийн легарш т1еч1аг1дар.	1		
22	Билгалдешнийн кхолладалар.	1		
23	Билгалдешнийн кхолладалар т1еч1аг1дар.	1		
24	«Новкъахъ» талламан болх йазбар.	1		
25	Г1алаташ т1ехъ болх бар. 1амийнарг т1еч1аг1дар.	1		
2-г1а четверть – 24 сахът				
1	Билгалдашах 1амийнарг карладаккхар.	1		
2	Т1еэцна билгалдешнаш нийсаяздар.	1		
3	Билгалдош грамматически къастор.	1		
4	Билгалдош грамматически къастор. Т1еч1аг1дар.	1		
Терахъдош				
5	Терахъдош.	1		
6	Масаллин терахъдешнаш.	1		
7	Масаллин терахъдешнаш т1еч1аг1дар.	1		
8	«Дуьххъарлера хъехархо» изложени йазъян кечам бар.	1		
9	«Дуьххъарлера хъехархо» изложени йазъяр.	1		
10	Рог1аллин терахъдешнаш.	1		
11	Рог1аллин терахъдешнаш т1еч1аг1дар.	1		
12	Декъаран терахъдешнаш.	1		
13	Гулдаран терахъдешнаш.	1		
14	Билгалза-масаллин терахъдешнаш.	1		
15	Билгалза-масаллин терахъдешнаш т1еч1аг1дар.	1		
16	Эцаран терахъдешнаш.	1		
17	Дакъойн терахъдешанаш.	1		
18	Терахъдешнийн х1оттам.	1		
19	Терахъдешнийн х1оттам. Т1еч1аг1дар.	1		
20	Терахъдешнийн легадалар.	1		
21	Терахъдешнийн легаран кепаш.	1		
22	Терахъдешнийн легадалар т1еч1аг1дар.	1		
23	«Ши к1ант тилар» талламан болх йазбар.	1		
24	Г1алаташ т1ехъ болх бар. Терахъдешнийн тайпанаш т1еч1аг1дар.	1		
25	Терахъдешнийн легаран кепаш т1еч1аг1ъяр.	1		
3-г1а четверть – 30 сахът				
1	Терахъдашах 1амийнарг карладаккхар.	1		

2	Терахъдешнийн нийсайаздар.	1		
3	Терахъдешнийн нийсайаздар. Тлечлаглдар.	1		
Цлерметдош				
4	Цлерметдош.	1		
5	Цлерметдешнийн тайпанаш.	1		
6	Цлерметдешнийн тайпанаш тлечлаглдар.	1		
7	«Глалара хъаша» изложени йазъйан кечам бар.	1		
8	«Глалара хъаша» изложени йазъйар.	1		
9	Йаьххыйн цлерметдешнаш а, церан легар а.	1		
10	Дерзоран цлерметдешнаш а, церан легар а.	1		
11	Дерзоран цлерметдешнийн легар тлечлаглдар.	1		
12	Доладерзоран цлерметдешнаш.	1		
13	Дерзоран-доладерзоран цлерметдешнаш а, церан легар а.	1		
14	Дерзоран-доладерзоран цлерметдешнийн легар тлечлаглдар.	1		
15	Гайтаран цлерметдешнаш.	1		
16	Гайтаран цлерметдешнаш тлечлаглдар.	1		
17	Къастаман цлерметдешнаш.	1		
18	Къастамза цлерметдешнаш.	1		
19	Дацаран цлерметдешанаш.	1		
20	Хаттаран-йукъаметтигалин цлерметдешнаш.	1		
21	Хаттаран-йукъаметтигалин цлерметдешнаш тлечлаглдар.	1		
22	Цлерметдош къастор.	1		
23	Цлерметдашах ламийнарг тлечлаглдар.	1		
24	Талламан болх «Олхазарийн дуьне»	1		
Хандош				
25	Хандош.	1		
26	Хандешан билгалза кеп.	1		
27	Хандешан билгалза кеп тлечлаглйар.	1		
28	Хандешан хенаш.	1		
29	Ламийнарг карладаккхар.	1		
30	Хандешан хенаш тлечлаглйар.	1		
31	Хандашах ламийнарг тлечлаглдар.	1		
4-гIа четверть – 24 сахът				
1	Ламийнарг карладаккхар.	1		
2	Хандешан карара хан.	1		
3	Хандешан йахана хан.	1		
4	Хандешан йахана хан тлечлаглйар.	1		
5	Йаханчу хенан хандешнийн чаккхенаш нийса йазъйар.	1		
6	Хандешан йоглу хан.	1		
7	Йоглучу хенан хандешнаш нийса йаздар.	1		
8	«Хьоме Даймохк» сочинени йазйан кечам бар.	1		

9	«Хьоме Даймохк» сочинени йазйар.	1		
10	Хандешнийн классашца хийцадалар.	1		
11	Хандешнийн терахьашца хийцадалар.	1		
12	Хандешнийн классашца, терахьашца хийцадалар тӀечӀагӀдар.	1		
13	Хандешан цхьаллин, дукхазаллин кепаш.	1		
14	Хандешан цхьаллин, дукхазаллин кепаш тӀечӀагӀйар.	1		
15	Хандешнийн терахь а, кеп а вовшахкьастор.	1		
16	Хандешнийн терахь а, кеп а вовшахкьастор тӀечӀагӀдар.	1		
17	Хандош кьастор.	1		
18	«Нохчийн мотт» шеран талламан болх йазбар.	1		
19	ГӀалаташ тӀехь болх бар. Хандашах Ӏамийнарг тӀечӀагӀдар.	1		
Ӏамийнарг карладаккхар				
20	Билгалдешан грамматически билгалонаш.	1		
21	Терахьдешнийн легадалар.	1		
22	ЦӀерметдешнийн тайпанаш.	1		
23	ЦӀерметдешнийн легар.	1		
24	Хандешан хенаш. ЖамӀ дар.	1		

Предмет хъехарехъ пайдаоьцу 1аматаш:

«Нохчийн мотт», 7-чу классана 1амат. Соьлжа-Г1ала, 2017.

Овхадов М.Р., Абдулкадырова Р.А.

Ворх1алг1ачу классехъ нохчийн мотт хъехаран куьйгалла, г1о-1амат. Соьлжа-Г1ала, 2019. Абулханова А.А.

Сахьтийн барам

шарахъ	105	к1иранах	3
хьалхарчу четвертехъ	25	кхоалг1ачу четвертехъ	31
шолг1ачу четвертехъ	25	йобалг1ачу четвертехъ	24

Талламан, кхоллараллин белхийн барамаш

Талламан белхийн барам		Изложенийн барам		Сочиненийн барам	
шарахъ	7	шарахъ	2	шарахъ	2
хьалхарчу четвертехъ	2	хьалхарчу ертехъ	–	хьалхарчу четвертехъ	1
шолг1ачу четвертехъ	2	шолг1ачу ертехъ	1	шолг1ачу четвертехъ	–
кхоалг1ачу четвертехъ	2	кхоалг1ачу ертехъ	–	кхоалг1ачу четвертехъ	1
йобалг1ачу четвертехъ	1	йобалг1ачу ертехъ	1	йобалг1ачу четвертехъ	–

РогIалла	Урокан чулацам	Сахьт	Хан	
			Хьесапша	Билгал
1-ра четверть – 25 сахьт				
1	Нохчийн маттах дош.	1		
Карладаккхар				
2	Билгалдош.	1		
3	Терахьдош.	1		
4	ЦIерметдош.	1		
5	Хандош.	1		
6	«Хьуьнан дахар» талламан болх.	1		
7	ГIалаташ тIехь болх бар. Хандешан хенаш пайахар.	1		
Литературни маттах лаьцна				
8	Литературни меттан стилаш.	1		
9	Диалог – текстан кеп.	1		
10	Диалоган кепаш.	1		

Хандош				
11	Хандешан билгала саттам.	1		
12	Хандешан бехкаман саттам.	1		
13	Хандешан бехкаман саттам. ТӀечӀагӀдар.	1		
14	Хандешан лааран саттам.	1		
15	Хандешан лааран саттам. ТӀечӀагӀдар.	1		
16	«Токхе гуьйре» сочинени йазйан кечам бар.	1		
17	Сочинени «Токхе гуьйре».	1		
18	Хандешан тӀедожоран саттам.	1		
19	Хандешан тӀедожоран саттам. ТӀечӀагӀдар.	1		
20	Хандешан спряженеш. Хьалхара спряжени.	1		
21	Хандешан хьалхара спряжени тӀечӀагӀйар.	1		
22	Хандешан шолгӀа спряжени.	1		
23	Талламан болх «Ши накъост»	1		
24	ГӀалаташ тӀехь болх бар. Хандешан шолгӀа спряжени тӀечӀагӀйар.	1		
25	Хандешан саттамах, спряженех Ӏамийнарг тӀечӀагӀдар.	1		
2-гӀа четверть – 25 сахьт				
1	Хандашах Ӏамийнарг карладаккхар.	1		
2	Хандешнийн кхолладалар.	1		
3	Хандешнийн кхолладалар. ТӀечӀагӀдар.	1		
4	Хандешан хаттаран кепаш.	1		
5	Хандешан хаттаран кепаш. ТӀечӀагӀдар.	1		
6	Хандешнашца дацаран дакъалгаш нийсайаздар.	1		
7	Хандешан чаккхенгахь <i>и</i> яздар.	1		
8	Хандашах Ӏамийнарг тӀечӀагӀдар.	1		
9	Тест.	1		
Причасти, деепричасти				
10	Причасти а, цуьнан грамматически билгалонаш а.	1		
11	Причастин хенаш.	1		
12	Причастин хенаш тӀечӀагӀйар.	1		
13	Лаамаза а, лааме а причастеш.	1		
14	Лаамаза а, лааме а причастеш тӀечӀагӀйар.	1		
15	Изложени йазйан кечам бар. «Майра хьаша»	1		
16	«Майра хьаша» изложени йазйар.	1		

17	Причастин карчам.	1		
18	Причастин карчамашкахь сацаран хьаьркаш.	1		
19	Причастийн легаялар.	1		
20	Причастийн легаялар. ТӀечӀагӀдар.	1		
21	Причастийн нийсайазйар.	1		
22	Причастийн нийсаязйар. ТӀечӀагӀдар.	1		
23	«Дарц хьоькху 1а» талламан болх.	1		
24	ГӀалаташ тӀехь болх бар. Причастех 1амийнарг тӀечӀагӀдар.	1		
25	Хандашах, причастех 1амийнарг карладаккхар.	1		
3-гӀа четверть – 31сахьт				
1	Деепричасти.	1		
2	Деепричасти классашца, терахьашца хийцайалар.	1		
3	Деепричастин хенаш.	1		
4	Деепричастин хенаш. ТӀечӀагӀдар.	1		
5	Деепричастин карчам.	1		
6	Деепричастин карчамехь сацаран хьаьркаш.	1		
7	Деепричастех 1амийнарг карладаккхар.	1		
Масдар				
8	Масдар а, цуьнан грамматически билгалонаш а.	1		
9	«Бакъволу доттагӀ мила лара мегар ду» сочинени йазйан кечам бар.	1		
10	«Бакъволу доттагӀ мила лара мегар ду» сочинени йазйар.	1		
11	Масдар классашца, терахьашца, кепашца дадалар.	1		
12	Масдар классашца, терахьашца, кепашца хийцадалар. ТӀечӀагӀдар.	1		
13	Масдаран легар.	1		
14	Масдарца дацаран дакъалг ца нийсаяздар.	1		
15	Масдаран синтаксически гӀуллакх.	1		
16	Масдаран карчам.	1		
17	Масдаран а, цуьнан карчамийн а синтаксически гӀуллакх тӀечӀагӀдар.	1		
18	Масдарх 1амийнарг тӀечӀагӀдар.	1		
19	Тест.	1		
Куцдош				
20	Куцдош а, цуьнан грамматически билгалонаш а.	1		
21	Куцдешнийн тайпанаш.	1		
22	Куцдешнийн тайпанаш тӀечӀагӀдар.	1		
23	Куцдешан синтаксически гӀуллакх.	1		
24	Куцдешан синтаксически гӀуллакх тӀечӀагӀдар.	1		

25	Куцдешнийн дустаран даржаш.	1		
26	Куцдешнийн кхолладалар.	1		
27	Куцдешнийн кхолладалар тлечлаглдар.	1		
28	Куцдешнийн нийсайаздар.	1		
29	«Блаьсте» талламан болх йазбар.	1		
30	Глалаташ тлехь болх бар. Куцдешнийн нийсайаздар тлечлаглдар.	1		
31	Куцдашах ламийнарг карладаккхар.	1		
4-гIа четверть – 24 сахьт				
1	Коьртачу кьамелан дакьойх ламийнарг адаккхар.	1		
Гуллакхан кьамелан дакьош				
2	Дештлаьхье.	1		
3	Дештлаьхьенийн тайпанаш.	1		
4	Дештлаьхьенийн тайпанаш. Тлечлаглдар.	1		
5	Дештлаьхьенийн нийсайазьар.	1		
6	Дештлаьхьенах ламийнарг тлечлаглдар.	1		
7	Хуттургаш а, церан тайпанаш а.	1		
8	Хуттургийн тайпанаш тлечлаглдар.	1		
9	Изложенина кечам бар.	1		
10	Изложени «Нохчийн мотт».	1		
11	Хуттургех ламийнарг тлечлаглдар.	1		
12	Дакьалгаш, церан тайпанаш.	1		
13	Дакьалгийн тайпанаш тлечлаглдар.	1		
14	Дакьалгийн нийсайаздар.	1		
15	Айдардош.	1		
16	Айдардешнийн нийсайаздар.	1		
17	Айдардешнийн нийсайаздар тлечлаглдар.	1		
18	«Ирсе кIохцал» талламан болх йазбар.	1		
19	Глалаташ тлехь болх бар. Айдардашах ламийнарг тлечлаглдар.	1		
Ламийнарг карладаккхар				
20	Хандешан саттамаш.	1		
21	Причасти.	1		
22	Деепричасти.	1		
23	Куцдош.	1		
24	Гуллакхан кьамелан дакьош. ЖамI дар.	1		